

A SZUBURBANIZÁCIÓ ÉS A DEZURBANIZÁCIÓ FOLYAMATAI MAGYARORSZÁGON AZ ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK ÖNKORMÁNYZATAINAK SZEMSZÖGÉBŐL¹

Dudás Renáta²

SUBURBANIZATION AND DESURBANIZATION IN HUNGARY FROM THE ANGLE OF THE LOCAL GOVERNMENTS

After 1990 suburbanization has become the most important process in the migration trends of Hungary. As a result of which the population of the large and medium-sized towns began to decline, while villages around Budapest and other large towns have increased their population. Beside suburban regions population growth can be seen in some rural areas (especially in touristic areas, e. g. Lake Balaton), implying the presence of desurban processes. Since 2005 the dynamics of suburbanization and desurbanization have slowed down, in the same time the population of metropolitan regions has been increasing.

The aim of this study is to compare suburban and desurban processes in Hungary. In order to reveal differences between the two phenomena we applied empirical data based on surveys of local governments. All the increasing-population settlements (518) with migration benefit were included in our survey. Our questionnaire contains three main issues: migration trends, deconcentration of investments and services, and the role of the local governments in the coordination of migration.

Our results supported the existence of differences between the abovementioned phenomena. Although in both cases population increases, in the suburban regions the extent of changes concerning investments and services is more significant.

In present study we have also investigated periurban region around Budapest. This transitional area is characterised by features of suburban and desurban regions. As result of its special location it is affected by the spill over of suburbanization and desurban process as well.

---

¹ Jelen kutatási eredmények megjelenését „Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával” című, TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 azonosítószámú projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Dudás Renáta PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, dudasr@geo.u-szeged.hu

BEVEZETÉS

A magyarországi térfolyamatok legmeghatározóbb eleme a szuburbanizáció, mely számos hazai kutatás tárgyát képezi, – leginkább a fővárosra, illetve a vidéki nagyvárosok környékén zajló változásokra koncentrálnak. A szuburbán terek mellett azonban néhány vidéki térségben is népességszám-növekedést figyelhetünk meg 1990-et követően (Balaton-felvidék, Velencei-tó, Hévíz térsége, a Budapesti agglomeráción túli, de azzal határos térségek), mely a dezurbanizációs folyamatok jelenlétét feltételezi. 2005 óta mind a szuburbanizáció, mind a dezurbanizáció vesztett lendületéből, miközben a nagyvárosok zöme újra migrációs nyereséget ért el.

A tanulmány célja a szuburbanizációs és a dezurbanizációs folyamatok területi jellegzetességeinek feltárása egy, az egész ország területére kiterjedő önkormányzati kérdőíves felmérés eredményeinek felhasználásával. Vizsgálatunkba azon települések önkormányzatait vontunk be, melyek a vándorlási nyereségnek köszönhetően növelik népességüket. Az önkormányzatokat arról kérdeztük, hogyan vélekednek a települést érintő migrációról, a településsel kapcsolatos változásokról, valamint a beköltözések koordinálásában betöltött szerepvállalásukról.

A kapott eredmények alapján kirajzolódtak a szuburbán és a dezurbán tereket jellemző eltérő tendenciák, valamint képet kaptunk a Budapest körüli periurbán térség átmeneti jellegéről is.

SZUBURBANIZÁCIÓS ÉS DEZURBANIZÁCIÓS FOLYAMATOK MAGYARORSZÁGON

Az 1990 utáni időszak jelentős változásokat hozott a magyarországi urbanizációs trendekben: a hazai térfolyamatok legmeghatározóbb elemévé a szuburbanizáció vált. E folyamat révén a szuburbán terek váltak a legdinamikusabban növekvő népességű területekké, míg a kis- és középvárosok népessége folyamatosan csökkenni kezdett. E változásokat a magyar szakirodalom is figyelemmel kísérte, kezdetben a fővárosra és annak környékén zajló folyamatokra fókuszálva (Dövényi – Kovács 1999, Izsák 1999), majd megjelentek a vidéki nagyvárosok környékét érintő szuburbanizációs kutatások (Bajmócy 1999, 2000, Hardi 2002, Kókai 2006, Szabó 2006) is. A szuburbanizáció okainak és motivációinak feltárása mellett (Timár 1999, Bajmócy 2001, Bajmócy et al. 2011) a szuburbanizációs trendekben bekövetkezett változások vizsgálata is előtérbe került (Bajmócy – Dudás 2009, Bajmócy et al. 2012), sőt ma már a szuburbanizáció dinamikájának visszaeséséről (Dudás 2012), esetenként hanyatlásáról (Bajmócy – Györki 2012) beszélhetünk.

Az utóbbi évek lendületvesztése ellenére is vitathatatlan, hogy az elmúlt két évtized legmeghatározóbb térfolyamata a szuburbanizáció, melynek eredménye nem csak a szuburbán terek népességszám növekedésében figyelhető meg. A szuburbanizáció nemcsak a városi népesség decentralizációját jelenti, hanem magában foglalja a termelő és nem termelő emberi tevékenységek egy részének, a tőkének, a

beruházásoknak a várost övező térségekben való koncentrálódását is (Timár 1999). Ily módon a városból kiköltöző lakosság megjelenése mellett számos egyéb, a települést érintő változás is megfigyelhető: az újonnan nyitott utcáktól kezdve a helyben elérhető szolgáltatások bővülő körén át a közlekedési kapcsolatokban bekövetkezett változásokig.

A szuburbán terek mellett az agglomeráción kívül eső, távoli rurális térségek egy csoportja is jelentős migrációs nyereséget könyvelhetett el magának, teret adva ezáltal a hazai dezurbanizációs folyamatoknak. A dezurbanizáció (melyet ellenurbanizációnak is neveznek a hazai irodalomban³) során a népességnövekedés súlypontja a rurális térségekbe helyeződik át, azaz a faluból városba történő vándorlást felváltja a városból faluba irányuló mozgás (Enyedi 2011). E költözések motivációit azonban nem feltétlenül az idilli falusi élet utáni vágyódás jellemzi, az okok ennél sokkal változatosabbak lehetnek. Mindez hozzájárul a dezurbanizációhoz kapcsolódó kaotikus fogalomrendszer kialakulásához, melynek letisztázására külföldi (Mitchell 2004) és hazai szakirodalmak is kísérletet tesznek (Hosszú 2009, 2010, Bajmócy et al. 2012). A félreérthető fogalmak együttélése mellett tovább nehezíti a jelenség tanulmányozását a folyamat által érintett területek nagysága és szórt elhelyezkedése, vagy éppen a változás csekély, statisztikailag alig látható mértéke (Hosszú 2010).

Habár a szuburbanizációhoz képest a dezurbanizáció hazai térfolyamatokban betöltött szerepe egyértelműen kisebb, egy alcsoportja mindenképpen figyelmet érdemel. A városi agglomeráción túlnyúló –, de azzal még szomszédos – periurbán térség a leginkább lehatárolható terület Magyarországon, mely szinte kizárólag Budapest környékére korlátozódik. A periurbanizáció, mely helyenként a szuburbanizáció szinonimájaként jelenik meg a hazai szakirodalomban (Halász 2012), valójában az eredeti agglomeráción túli, a szuburbiával közvetlen szomszédságban lévő településeket érinti. A periurbán településeket sok esetben a tehetősebb városiak választják, hogy az agglomeráció szélén kellemesebb, kertvárosias környezetben élhessenek, míg a várossal való kapcsolatuk továbbra is szoros marad. (Bajmócy et al. 2012). Így a folyamat akár a szuburbanizáció továbbgyűrűzéseként (spill over) is értelmezhető (Halliday – Coombes 1995).

---

³ A Berry (1976) által használt counterurbanization kifejezés szó szerinti fordítása (Hosszú 2010).

SZUBURBÁN ÉS DEZURBÁN FOLYAMATOK – A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK SZEMSZÖGÉBŐL

A KUTATÁS HÁTTERE

Arra vonatkozóan, hogy a hazai szuburbán és dezurbán folyamatok miként mutathatók ki az érintett településeken – a statisztikailag látható vándorlási nyereségen kívül, – egy önkormányzati kérdőíves felmérést végeztünk. Amellett, hogy a települések fejlődésének egyik legfontosabb szereplői az önkormányzatok, más tényezők is indokolták a téma önkormányzati szemszögéből végzett vizsgálatát. Egyrészt arra vonatkozóan, hogy a településre beköltözők honnan, mely településről érkeznek, az önkormányzatoknak van rálátásuk⁴. Ilyen formán képet kaphatunk arról, hogy a hazai dezurbán folyamatok együtt járnak-e a településhierarchián belüli váltással, nevezetesen: megvalósul-e a népesség nagyobb településről a kisebb település felé áramlása. (A szuburbán folyamatokat illetően e kérdés az eddigi kutatások alapján már tisztázott.) Másrészt az önkormányzatok beköltözésekben betöltött szerepvállalásának jövőbeni felértékelődését vettük alapul, mely a szuburbanizációs és dezurbanizációs folyamatok lassulásával várhatóan előtérbe fog kerülni.

A vizsgálat hátterét az SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszékén folyó kutatás⁵ biztosította, melynek során 518 települési önkormányzatnak küldtünk ki kérdőívet, minden olyanhoz, amelyeknek a népessége elsősorban a pozitív vándorlási egyenleg miatt nőtt az elmúlt években (*1. ábra*). A vizsgált települések köre az egész ország területét lefedte. Békés kivételével minden megyéből került település a mintába, habár a népességnövekedési trendekhez igazodva nem egyforma számban. A minta kiválasztásánál nem voltunk tekintettel a települések fekvésére, nagyvárosok közeli épp úgy bekerültek a mintába, mint periférikusan lévők. A nagyvárosokat ugyanakkor kihagytuk a mintavételből, annak ellenére, hogy néhányuknak a vándorlási nyereségnek köszönhetően nőtt a népessége.

A kiválasztott településeket fekvésük alapján négy csoportba soroltuk: megkülönböztettünk budapesti (79) és vidéki szuburbán (233), budapesti periurbán (87), valamint dezurbán (119) településeket (Bajmócy et al. 2011, 2012). A budapesti szuburbán települések alatt a város közeli, agglomerációba tartozó településeket értjük, melyekre a szuburbanizációs folyamatok hatnak. Habár az agglomeráció az urbanizációs ciklus első szakaszához kapcsolódó tércategória, a szuburbán terek lehatárolásában való alkalmazását mégis indokoltnak találjuk, hiszen a

---

⁴ Erre vonatkozó statisztikát a lakcím-nyilvántartási adatokból is kaphatunk.

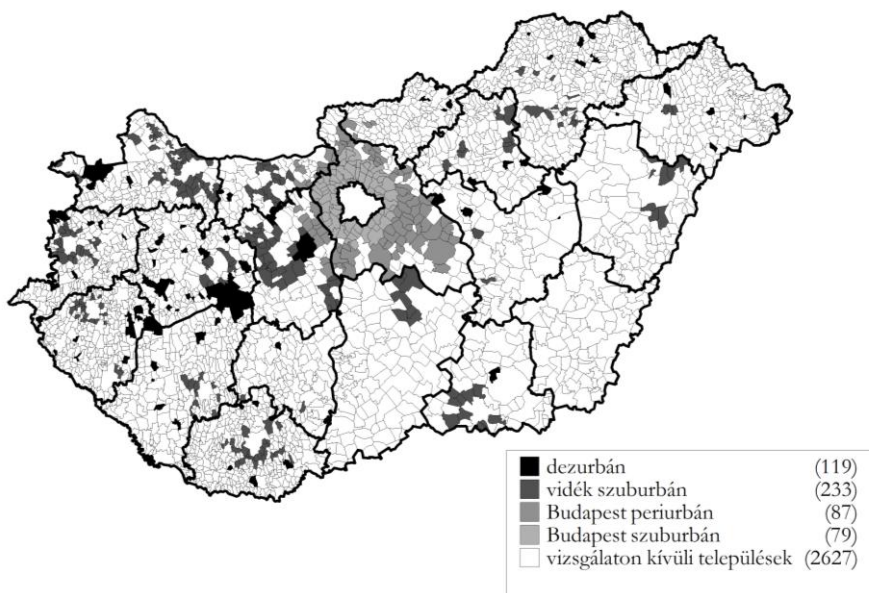
⁵ A kutatás a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, „Kutatóegyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projekt keretén belül valósult meg.

szuburbanizáció ezeket, a városhoz szorosan kapcsolódó tereket formálja át a legnagyobb mértékben.

A vidéki nagyvárosok szuburbán zónájába tartozó települések lehatárolása viszonylag egyértelmű volt (város környéki növekvő népességű települések), Budapest esetén azonban a szuburbán-periurbán zóna határának meghúzése a törvényi szabályozás⁶ figyelembevételére alapult. Periurbánnak azt a települést nevezhetjük, mely az agglomeráció határán túl helyezkedik el (Hosszú 2010), de része a város körüli, népesség-növekedéssel rendelkező zónának. Valójában az agglomerációs határ nem minden esetben tekinthető a szuburbán-periurbán zóna választóvonalának, de mivel ez egy olyan, jól definiált határvonal, ami ahhoz közelinek tekinthető, ezt vettük alapul a települések lehatárolásakor.

1. ábra: A vizsgálatba bevont települések

Figure 1 Settlements involved in the survey

Forrás: saját szerkesztés.

A kiválasztott települések száma megyék szerint: Pest (139), Győr-Moson-Sopron (53), Fejér (51), Veszprém (36), Vas (35), Zala (33), Baranya (31), Komárom-Esztergom (26), Borsod-Abaúj-Zemplén (24), Somogy (23), Heves (14), Csongrád (11), Szabolcs-Szatmár-Bereg (10), Bács-Kiskun (8), Nógrád (8), Hajdú-Bihar (7), Jász-Nagykun-Szolnok (6), Tolna (3).

⁶ A Budapesti agglomeráció határát „A 2005. évi LXIV. törvény a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről” alapján határoztuk meg. [1]

A határok képlékenységét jelzi az is, hogy a Budapesti agglomeráció jelenleg hatályos lehatárolása sem tükrözi minden esetben a főváros és környékének valós területi kapcsolatait. Egy, az agglomeráció területi kiterjedésével foglalkozó vizsgálat szerint (mely elérhetőségi, gazdasági, társadalmi és fejlettségi mutatók elemzésén alapult), míg a jelenlegi agglomerációs települések némelyike (pl. Dunabogdány, Ócsa, Kisoroszi, Pilisvörösvár) nem mutatja az agglomeráció jellemzőit, addig vannak olyan, jelenleg az agglomeráción kívüli települések, melyek a vizsgált mutatók alapján az agglomerációba sorolhatók (pl. Mende, Monor, Rád, Péteri, Vasad) (Tóth – Schuchmann 2010).

A fentiek ismeretében vizsgálatunk során budapesti szuburbán településnek tehát az agglomerációba tartozó településeket tekintettük, budapesti periurbánnak pedig a Budapesti agglomeráción kívül elhelyezkedő, növekvő népességszámú településeket.

A vizsgált települések negyedik csoportját dezurbán települések alkották. Jelen kutatásban dezurbán települések alatt azokat a vidéki, nagy- és középvárosoktól távol eső településeket értjük, melyek a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhetően növelik népességüket, függetlenül attól, hogy ez a vándorlási nyereség a nagyvárosból való beköltözésnek köszönhető-e, vagy sem.

A dezurbanizáció hierarchikus fogalomrendszeréből adódóan a periurbán települések is lényegében dezurbánok, és a periurbán mellett további alcsoportokat különböztethetnénk meg a migráló csoportok motivációitól függően. Ennek ellenére a mintavétel során a periurbánon kívüli többi dezurbán települést – további altípusok megkülönböztetése nélkül, – ezen a gyűjtőnéven említjük. Ennek oka a lehatárolás nehézsége, hiszen míg a periurbán zóna egy viszonylag jól körülhatárolható területet alkot, addig a többi dezurbán település szórtan helyezkedik el, és a kis elemszám miatt nem érdemes további alcsoportokra való bontásuk.

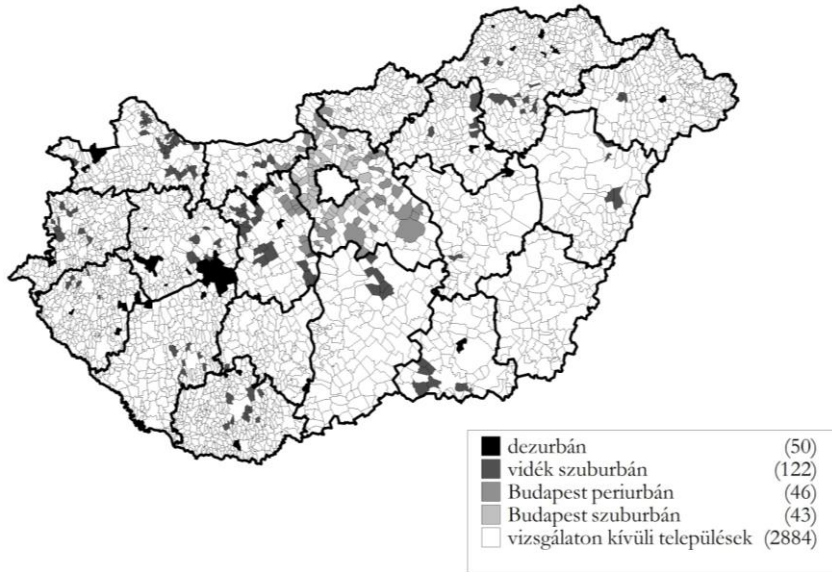
EREDMÉNYEK

A kiválasztott települések több mint feléről (261 db; 50,4%) érkezett vissza értékelhető kérdőív (2. *ábra*). A budapesti szuburbán és periurbán, illetve vidéki szuburbán települések közel azonos arányban kapcsolódtak be a felmérésbe (54,4%; 52,9% és 52,4%-kal), a dezurbán települések önkormányzatainak kevesebb, mint fele (42,0%) válaszolt kérdéseinkre.

A kérdőív három nagy témakört ölelt fel: egyrészt a települést érintő migrációval kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott (van-e beköltözés, elköltözés, honnan, hová, kiket érint, stb.), másrészt a települést érintő változásokkal (tércapcsolatok, fejlesztések az elmúlt tíz évben), harmadrészt az önkormányzat szerepvállalásának vizsgálatával (beköltözések elősegítése, koordinálása). Jelen tanulmányban e három kérdéskör mindegyikére kitérünk – különböző mélységben.

2. ábra: A válaszadó települések

Figure 2 The respondent settlements

Forrás: saját szerkesztés.

A települést érintő migrációt és az önkormányzati szerepvállalást együttesen tárgyaljuk. A településre történő be- és elköltözéseket illetően az érintett önkormányzatok mintegy 70%-a érezte úgy, hogy többen költöznek be a településre, mint el onnan. Közel egynegyedük a be- és elköltözések mértékét közel azonosnak vélte, és kevesebb, mint 1%-uk nyilatkozott úgy, hogy az elköltözések meghaladják a beköltözések számát (1. táblázat). A beköltözési többletet leginkább Budapest és a vidéki nagyvárosok szuburbán zónáiban érzékelték. Fontos hangsúlyozni, hogy az önkormányzati véleményekkel szemben, a statisztika alapján a vizsgálatba bevont települések mindegyike vándorlási nyereséggel rendelkezik. Abban, hogy a beköltözési többlet nem mindenhol érzékelhető, több ok is közrejátszhat: pl. a vándorlási nyereség kis mértéke vagy ingadozása, a tényleges mozgással nem járó statisztikai költözések (második otthonok), vagy akár a statisztikai hivatal és az önkormányzat eltérő információi.

1 táblázat: Az önkormányzatok véleménye a települést érintő migrációról (százalékban)⁷
 Table 1 The opinion of the local governments about the migration concerning the settlements
 (data presented in percentage)

Terület	Összes település	Beköltözés a több	Beköltözés és elköltözés egyenlő	Elköltözés a több	Nincs elköltözés	Van elköltözés
Budapest szuburbán	43	83,7	11,6	0,0	74,4	9,3
Budapest periurbán	46	60,9	30,4	0,0	84,8	2,2
Vidék szuburbán	122	73,0	23,0	0,8	75,4	23,0
Dezurbán	50	56,0	30,0	2,0	86,0	4,0
Összes	261	69,3	23,8	0,8	78,9	13,4

Forrás: saját kérdőíves felmérés eredményei.

Az önkormányzatok közel 80%-a érzi úgy, hogy nincs jelentős elköltözés a településről, 13%-uk azonban azt állítja, – elsősorban a vidéki szuburbán térségben – , hogy vannak olyan települések, melyekbe jelentős elköltözés van az adott településről. Feltehetőleg ezzel is összefüggésbe hozható az a tény, hogy az egyes települések önkormányzatai milyen módon és mértékben próbálják elősegíteni a településükre történő beköltözést. A megkérdezett önkormányzatok mintegy 40%-a tesz valamilyen lépést a beköltözések elősegítésének és/vagy felgyorsításának érdekében. E tekintetben a vidéki szuburbán települések számítanak a legaktívabbnak, minden második önkormányzat támogatja valamilyen módon a beköltözést (2. táblázat). A budapesti szuburbán és a dezurbán települések önkormányzatai közel azonos mértékben támogatók, eltérés inkább az eszközök tekintetében figyelhető meg: míg előbbieket az előkészítőmunkát és a marketingtevékenységet részesítik előnyben, addig az utóbbiak olcsóbb, akár ingyen telkek biztosításával és különböző kedvezményekkel (első lakáshoz jutók segítése, babakötvény) várják a beköltözőket. Meglepő módon a periurbán települések önkormányzatai bizonyultak a leginkább passzívoknak, igaz, esetükben a beköltözéseket megnehezítő intézkedésekről sem beszélhetünk. Összességében sem jellemző az önkormányzati beavatkozás a beköltözések akadályozása érdekében, elvételre ugyan rá példa, az is többnyire Budapest agglomerációján belül. Az akadályoztatás azonban legtöbb esetben a belterületbe vonás mértékének csökkentésében vagy megszüntetésében ki is merül.

⁷ A tanulmányban szereplő táblázatokban a kérdésre nem válaszolók arányát nem tüntettük fel.

2. táblázat: Az önkormányzatok szerepvállalása a beköltözések koordinálásban
(százalékban)

Table 2 The role of the local governments in the coordination of in-migration
(data presented in percentage)

Terület	Összes település	Beköltözések megkönnyítése		Beköltözések nehezítése		Önkormányzatok együttműködése	
		Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem
Budapest szuburbán	43	37,2	53,5	11,6	81,4	2,3	97,7
Budapest periurbán	46	17,4	65,2	0,0	91,3	8,7	82,6
Vidék szuburbán	122	51,6	42,6	0,8	95,1	3,3	89,6
Dezurbán	50	34,0	58,0	2,0	92,0	2,0	88,0
Összes	261	39,8	51,3	2,7	91,6	3,8	88,1

Forrás: saját kérdőíves felmérés eredményei.

Az önkormányzatok beköltözéseket koordináló szerepe a fent említett kedvezményeken túl új utcák nyitását, lakópark építését, infrastrukturális fejlesztéseket foglal magába. Térségi összefogás, több önkormányzat együttműködése a beköltözések koordinálására nem jellemző, az esetek kevesebb, mint 4%-ában fordul elő ilyen jellegű együttműködési kapcsolat.

A kérdőíves felmérés harmadik kérdésköre a települést érintő változásokat tárta fel. E változásokat aszerint vizsgáltuk, hogy az elmúlt tíz évben növekedett-e a munkahelyek száma a településen, javultak-e a közlekedési kapcsolatai, illetve a szolgáltatásokkal való ellátottságuk. A szuburbanizáció definíciójából kiindulva, a városi népesség decentralizációja mellett a városi tevékenységek egy része is (beruházások, szolgáltatások) is kitelepül a város környéki terekbe, így feltételezhetjük, hogy mind a települést ellátó, mind más település igényeit biztosító szolgáltatások is megjelennek a szuburbán településeken. E változásokat az önkormányzati adatok nemcsak hogy alátámasztották, hanem a szuburbán és dezurbán terek eltérő jellegéből adódó különbségekre is rávilágítottak (3. táblázat).

3. táblázat: A települést érintő változások az elmúlt tíz évben (százalékban)

Table 3 Changes in the settlements in the last decade (data presented in percentage)

Terület	A munkahelyek száma nőtt		A közlekedési kapcsolatok javultak		Szolgáltatásokkal való ellátottság javulása		Más település igényeit ellátó szolgáltatások megjelenése
	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	
Budapest szuburbán	46,5	46,5	55,8	44,2	76,7	23,3	30,2
Budapest periurbán	19,5	71,7	28,3	67,4	78,3	19,6	8,7
Vidék szuburbán	27,9	71,3	44,3	52,5	63,9	33,6	11,5
Dezurbán	20,0	76,0	28,0	70,0	56,0	40,0	6,0
Összes	28,0	68,2	40,2	57,1	67,0	30,7	13,0

Forrás: saját kérdőíves felmérés eredményei

A munkahelyek számának növekedéséről az önkormányzatok bő egynegyede (28%) számolt be, ennél lényegesen nagyobb arányú változást csak a Budapest körüli szuburbán zónában tapasztaltak (47%), ahol leginkább a szolgáltatások és a logisztika területén nőtt a munkahelyek száma. A vidéki szuburbán terekben a szolgáltató szektor mellett az ipari beruházások szerepe a kiemelendő, míg a dezurbán térségben leginkább az idegenforgalmi jellegű munkahelyek száma nőtt. A periurbán településekről e kérdésben az önkormányzatok szűkszavúan nyilatkoztak, így az adathiány miatt jellemző tendenciákról esetükben nem beszélhetünk.

A közlekedési kapcsolatokat illetően már kedvezőbb képet kapunk az elmúlt tíz év változásairól, az önkormányzatok 40%-a tapasztalt pozitív változásokat e téren. A szuburbán térségekben látható a legnagyobb mértékű javulás: Budapest szuburbiájában a települések 56, a vidéki szuburbán települések 44%-ában érzékelték a változást. A közlekedési kapcsolatok javulása leginkább a járatsűrűségben és az útminőség változásában érhető tetten, a tömegközlekedés minőségi színvonalában kevésbé.

A legnagyobb volumenű változás a szolgáltatásokkal való ellátottság terén tapasztalható, az önkormányzatok kétharmada (67%) számolt be az elmúlt tíz év javuló tendenciáiról. E tekintetben egyértelműen kiemelkedik Budapest szűkebb és tágabb vonzáskörzete, mind Budapest szuburbiájában, mind a periurbán térségben kimagaslóan javult a szolgáltatásokkal való ellátottság (utóbbiban feltehetően több tényező eredőjeként). Az ellátottság-javulás alatt a boltok számának és minőségének, továbbá a szolgáltatások számának, fajtáinak bővülését, és színvonalának minőségi változását értjük. Ez alapján inkább mennyiségi jellegű változásokról van szó, azaz a

boltok és szolgáltatások számának bővülése a jellemző, a minőségi változások (a színvonal-emelkedés, a kínálatbővülés) nem sokkal ugyan, de valamelyest háttérbe szorulnak mindegyik általunk vizsgált településtípusban.

Fontos megjegyezni, hogy a betelepülő szolgáltatások egy része nemcsak az adott település lakosságának igényeit elégíti ki, hanem vannak olyanok is, melyek kifejezetten más település lakóit is ellátják (pl. bevásárlóközpontok). A települések 13%-ában fordul elő ilyen jellegű szolgáltatás, a budapesti szuburbán településeken ez az arány lényegesen magasabb: 30%-ukban jelent meg ilyen jellegű szolgáltatás, elsősorban áruházláncok, bevásárlóközpontok formájában. Vélhetően ezek megjelenése áll a helyi munkahelyek számának növekedésében is a budapesti szuburbán településeken. A vidéki szuburbán területen szerényebb mértékben, de szintén megfigyelhető ez a tendencia, míg a periurbán és dezurbán terek e tekintetben is eltérő jellemzőket mutatnak. A kevés válasz ellenére is kiderült, hogy a periurbán és dezurbán településeken olyan, más településeket ellátó szolgáltatások jelentek meg (pl. lovaspark, vendégház), melyek speciális jellegű szolgáltatást nyújtanak, és nem tekinthetők a várostól átvett funkciónak (ellentétben a bevásárlóközpontokkal).

Habár általános tendenciának tekinthető a szolgáltatásokkal való ellátottság javulása, vannak olyan szolgáltatások, – melyek részben a település méretéből adódóan – helyben nem elérhetőek. Ilyenkor a lakosság a közeli városban vagy más településen veszi igénybe az adott szolgáltatást. A háziorvosi ellátás és a postai szolgáltatás igénybevétele rendszerint helyben történik, bármely általunk vizsgált településtípus esetén. Szinte kivétel nélkül helyben veszik igénybe az általános iskola alsó tagozatát és a gyógyszerterületet a budapesti szuburbán és periurbán települések lakosai, míg a vidéki szuburbán lakosság már csak az esetek 65-74%-ában, a dezurbán lakosság pedig az esetek 50-54%-ában éri el helyben az említett szolgáltatásokat.

Az általunk megadott szolgáltatási körből a nagybevásárlás az, amely rendszerint a közeli városban történik, ugyanakkor a Budapesti agglomerációban lévő települések közel felében erre helyben is lehetőség nyílik (emlékezzünk a betelepülő bevásárlóközpontokra). A banki ügyintézés és a benzinkutakat is többnyire a közeli városban veszik igénybe, azonban e tekintetben is jobb a helyi ellátottság a budapesti szuburbán és periurbán térségben. Annak ellenére, hogy e két terület a szolgáltatásokkal való ellátottság terén hasonló jellemzőkkel rendelkezik, térkapcsolataikban eltérő tendenciák rajzolódnak ki. Arra vonatkozóan, hogy melyik az a közeli város, ahol a fent említett szolgáltatásokat a budapesti szuburbán és periurbán települések igénybe veszik, a következő megállapításokra jutottunk. Míg a budapesti szuburbán települések esetén egyértelműen Budapest a „közeli város”, ahol a magasabb szintű szolgáltatásokat igénybe veszik, addig a periurbán térségben Budapest szerepe e tekintetben érzékelhetően kisebb. Bár az érintett önkormányzatok Budapestet is megemlítik, döntően a helyi kis központok (pl. Vác, Ráckeve) biztosítják a magasabb szintű szolgáltatások elérhetőségét. Ezen eredmények alátámasztják a Budapest körüli periurbán zónának a budapesti szuburbától való megkülönböztetését, tekintettel a központi városhoz fűződő gyengébb kapcsolatára.

ÖSSZEGRÉS

Tanulmányunk célja a hazai szuburbanizációs és dezurbanizációs folyamatok területi jellegzetességeinek feltárása volt. A vizsgálatot a települések sorsát döntően meghatározó önkormányzatok szemszögéből végeztük, képet kapva a településeket érintő migrációról és az elmúlt évtizedben bekövetkezett változásokról.

A kérdőíves felmérésünk eredményei alapján kirajzolódtak a szuburbán és dezurbán tereket jellemző eltérő tendenciák. Mind a szuburbán, mind a dezurbán térség kapcsán elmondható, hogy növekvő népességszámú területet alkotnak, és összességében javuló ellátottság jellemzi őket. Ugyanakkor a településeken zajló változások mértéke és minősége eltérő: a közlekedési kapcsolatok javulása és a munkahelyek számának növekedése a szuburbán terekben érzékelhetően magasabb. Előbbi a nagyvároshoz fűződő élénkebb kapcsolat, utóbbi a szuburbanizáció városi tevékenységet decentralizáló jellegéből fakad. A városi funkciók megjelenésére utal a más települések lakosságát is ellátó szolgáltatásoknak a szuburbán zónákban (kiemelkedően Budapest szuburbiájában) való elterjedése is.

Az önkormányzatok szerepvállalását tekintve területi jellegzetességekről nem számolhatunk be, a települési önkormányzatok aktivitása csak a vidéki szuburbán terekben emelkedik ki, a budapesti szuburbán és a dezurbán települések önkormányzatai hasonló arányban (bár valamelyest eltérő eszközökkel) tesznek lépéseket a településre történő beköltözések elősegítése érdekében.

A szuburbanizáció és dezurbanizáció területi jellegzetességei mellett a periurbán térség átmeneti jellegét is megfigyelhettük. A szakirodalomban a dezurbanizáció alcsoportjaként számon tartott periurbanizációt olykor a szuburbanizáció továbbgyűrűzéseként is értelmezik, sőt, akár a szuburbán folyamatok szinonimájaként is használják. Az általunk bemutatott eredmények is alátámasztják a periurbán térség szuburbán és dezurbán területek közti átmeneti jellegét. A szuburbán jegyek a szolgáltatásokkal való ellátottság terén érvényesülnek. A közlekedési kapcsolatok javulását és a betelepülő szolgáltatások típusait tekintve, valamint a munkahelyek számának növekedése szerint a dezurbán településekhez hasonló folyamatok jellemzik. A budapesti periurbán zóna átmeneti jellege speciális elhelyezkedésének következménye, melyre bizonyos tekintetben szuburbán, más szempontból dezurbán folyamatok hatnak.

IRODALOM

- BAJMÓCY P. 1999: A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. – Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 127-138.
- BAJMÓCY P. 2000: A „vidéki” szuburbanizáció Magyarországon Pécs példáján. – Tér és Társadalom 14. évf. 2-3. sz. pp. 323-330.
- BAJMÓCY P. 2001: A szuburbanizáció motiváció Magyarországon. – <http://geography.hu/mfk2001/>
- BAJMÓCY P. – DUDÁS R. 2009: Újraurbanizáció szuburbanizáció mellett. Új trendek Magyarország népességének belföldi migrációjában. – In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): A közép- és nagyvárosok településföldrajza. Savaria University Press, Szombathely. pp. 208-218.
- BAJMÓCY P. – HOSSZÚ SZ. – DUDÁS R. – BALIZS D. 2011: A szuburbanizáció és a dezurbanizáció motivációi Magyarországon. – In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre (szuburbanizáció, aprófalvak, településszerkezet). Savaria University Press, Szombathely, pp. 181-194.
- BAJMÓCY P. – DUDÁS R. – HOSSZÚ SZ. – FEKETE GY. 2012: Urbanizációs trendek Magyarországon. – In: Pál V. (szerk.): A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései. Tiszteletkötet Dr. Mészáros Rezső professzor 70. születésnapja alkalmából. Szeged, pp. 95-110.
- BAJMÓCY P. – GYÖRKI A. 2012: A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon. – Településföldrajzi Tanulmányok I. évf. 2. szám pp. 1-17.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z. 1999: A szuburbanizáció térbeli-társadalmi jellemzői Budapest környékén. – Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 33-58.
- DUDÁS R. 2012: A szuburbanizáció két aspektusa – az önkormányzatok és a kiköltöző lakosság szuburbanizáció képe Magyarországon. – http://geography.hu/mfk2012/pdf/Dudas_Renata.pdf
- ENYEDI GY. 2011: A városnövekedés szakaszai – újragondolva. – Tér és Társadalom 25. évf. 1. sz. pp. 5-19.
- HALÁSZ L. 2012: A poszt-szuburbanizáció jellemzői egy hazai agglomerációs alközpont, Gödöllő példáján. – Településföldrajzi Tanulmányok I. évf. 2. sz. pp. 69-86.
- HARDI T. 2002: Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. – Tér és Társadalom 22. évf. 3. sz. pp. 57-88.
- HALLIDAY, J. – COOMBES, M. 1995: In search of Counterurbanisation: Some evidence from Devon on the relationship between patterns of migration and motivation. – Journal of Rural Studies Vol. 11, Issue 4, pp. 433-446.
- HOSSZÚ, SZ. 2009: Counterurbanization. A literature study. – Danish Institute of Rural Research and Development. Working Paper. No. 06/2009
- HOSSZÚ SZ. 2010: A dezurbanizáció néhány elméleti kérdése és hazai megjelenési formái. – In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): A településföldrajz aktuális kérdései. Savaria University Press, Szombathely. pp. 216-229.

- IZSÁK É. 1999: A települési sorrend megváltozása a szuburbanizációs index alapján a budapesti agglomerációban. – Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 83-92.
- KÓKAI S. 2006: Adalékok a nyíregyházi településeggyüttes szuburbanizációs folyamatainak vizsgálatához. – In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely. pp. 168-183.
- MITCHELL, C.J.A. 2004: Making sense of counterurbanization. – Journal of Rural Studies Vol. 20, Issue 1, pp. 15-34.
- SZEBÉNYI A. 2006: A szuburbanizáció sajátosságainak vizsgálata Pécs környékén. – In: Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely. pp. 196-215.
- TIMÁR J. 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. – Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1-2. füzet, pp. 7-31.
- TÓTH G. – SCHUCHMANN P. 2010: A Budapesti agglomeráció területi kiterjedésének vizsgálata. – Területi Statisztika 13.(50). évf. 5. sz. pp. 510-523.
- [1] http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500064.TV